

Асылбеков Е. А.¹

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Философия және политология факультетінің докторанты

АҚПАРАТТЫҚ САЛАНЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ АҚПАРАТТЫҚ ҚАУПСІЗДІКТІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ

Аннотация

XX ғасырдың аяғы мен XXI ғасырдың басы қоғамдағы құқықтық және саяси реттеудің әр түрлі салаларында көптеген құқық және саясат салалары мен институттарының дамуымен ерекшеленеді.

Ақпараттық құқық саласындағы зерттеушілер бұл мемлекет қорғайтын ақпараттық саладағы әлеуметтік нормалар мен қатынастар жүйесі ұсынатын құқықтың кешенді саласы деп санайды. Саясат және құқық саласында реттелетін қоғамдық қатынастар түрлі және әртүрлі институттарға, құқықтың басқа салаларына жататын салаларға жатады, оның ішінде негізгі, конституциялық құқық (ақпараттық қатынастар субъектілерінің құқықтық мәртебесінің конституциялық негіздері, олардың өкілеттіктерінің негіздері, құпия ақпаратқа қол сұғылмаушылықтың негізгі негіздері), әкімшілік құқық (ақпараттық саладағы мемлекеттік басқару, ақпараттандыру саласындағы заңнаманы бұзғаны үшін әкімшілік жауапкершілік), және т.б., қылмыстық құқық (қорғалатын ақпаратпен байланысты қылмыстар мен қылмыстар үшін жауапкершілік және т. б.).

Кілт сөздер: саясат, ақпараттық қауіпсіздік, құқық нормалары, заңнама.

Assylbekov Ye.A.¹

¹Philosophy and Political Science faculty PhD student al-Farabi Kazakh National University

LEGAL REGULATION OF THE INFORMATION SPHERE AS THE BASIS FOR ENSURING INFORMATION SECURITY

Abstract

The end of the XX th century and the beginning of the XXI st century were marked by the development of many branches and institutions of law and politics in various spheres of legal and political regulation in society.

Researchers in the field of information law believe that this is a complex area of law, represented by a system of social norms and relations in the field of information protected by the state. Public relations regulated in the field of politics and law belong to different and different institutions related to other areas of law, including fundamental, constitutional law (constitutional foundations of the legal status of subjects of information relations, the foundations of their powers, basic grounds for the inviolability of confidential information), administrative law (information) public administration in the field, administrative responsibility for violation of legislation in the field of informatization), etc., criminal law (responsibility for crimes and offenses related to protected information, etc.).

Key words: policy, information security, legal norms, legislation.

Асылбеков Ерасыл Айдарұлы¹

¹Докторант факультета философии политологии Казахского национального университета имени аль-Фараби.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ СФЕРЫ КАК ОСНОВА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Аннотация

Конец XX века и начало XXI века ознаменованы развитием многих отраслей и институтов права и политики в различных сферах правового и политического регулирования в обществе.

Исследователи в области информационного права считают, что это сложная область права, представленная системой социальных норм и отношений в сфере информации, охраняемых государством. Общественные отношения, регулируемые в области политики и права, принадлежат разным и разным институтам, относящимся к другим областям права, включая основное, конституционное право (конституционные основы правового статуса субъектов информационных отношений, основы их полномочий, основные основания неприкосновенности конфиденциальной информации), административное право (информационное) государственное управление в сфере, административная ответственность за нарушение законодательства в сфере

информатизации) и др., уголовное право (ответственность за преступления и правонарушения, связанные с защищаемой информацией и др.).

Ключевые слова: политика, информационная безопасность, правовые нормы, законодательство.

Қазіргі саясаттану ғылымында ақпараттық қауіпсіздік қамтамасыз етуде құқық ұғымдары өте көп. Біздің ойымызша, жеткілікті толық және дәл тұжырымдаманы А.Б. Венгеров: «ресми бекітілген немесе бекітілген нормалардың (жүріс-тұрыс ережелерінің) көмегімен, нормативтік актілерде, сот жүйесінде, басқа нысандарда көрсетілген және мемлекеттік мәжбүрлеу мүмкіндігімен қамтамасыз етілген әлеуметтік қатынастарға оларды оңтайландыру, тұрақтандыру немесе әлеуметтік қажетті даму» деп көрсетеді [1].

Ақпараттық құқықты бағалау бойынша әртүрлі ұстанымдар бар. Кейбір көзқарастар жұмыс басында ұсынылған болатын. Бірақ бұл мәселе байыпты қарауды және талдауды қажет етеді. Ю.А. Тихомиров ақпараттық заңнаманы құқықтық реттеудің пәні - ақпараттық қатынастарды қамтитын қоғамдық құқық салаларына жатқызады [2].

Бірқатар авторлар ақпараттық құқықты зерттеу мен реттеудің пәні ақпараттық қатынастар екендігіне сүйене отырып, ақпараттық құқықты дербес құқық саласы ретінде бөлуге қатысты өз ұстанымдарын білдірді. Сонымен, М.М. Рассолов ақпараттық қатынастар дегеніміз - қоғамдағы құқықтық және басқа ақпараттарды жинау, өңдеу және пайдалану жөніндегі қатынастар. Сонымен қатар, ол олардың сипаттамаларын береді:

Біріншіден, ақпараттық құқықтық қатынастар дегеніміз - азаматтардың, бұқаралық ақпарат құралдарының, мемлекеттік органдардың және т.б. арасындағы ақпараттық-құқықтық ортада бостандық пен демократия идеяларын білдіретін, ақпараттық құқықтың нормаларында көзделген және реттелетін қатынастар;

Екіншіден, ақпараттық құқықтық қатынастар - бұл елдің бірыңғай ақпараттық кеңістігін қалыптастыру, журналистердің құқықтарын қорғау, ақпарат алмасу, ақпараттық қауіпсіздікті нығайту және басқа көптеген мәселелерді шешу құралы [3].

Ақпараттық қауіпсіздік заңнамасын жүйелеу тәсілдерінің айырмашылығы құқықтық реттеу пәнін анықтау мәселесімен байланысты. Ақпараттық қауіпсіздікті құқықтық қамтамасыз ету субъектісі - бұл ақпараттық саладағы ұлттық мүдделер объектілеріне төнетін қауіп-қатерлердің алдын-алу, анықтау және жолын кесу, сондай-ақ осы қауіп-қатерлердің көрінуінің жағымсыз салдарын барынша азайту мақсатында құқықтық ықпалға ұшырайтын қоғамдық қатынастардың жиынтығы болып табылады.

Ақпараттық құқық - бұл ақпарат айналымы процесінде, яғни ақпаратты құру, алу, тұтыну, өңдеу және тарату процесінде дамитын қоғамдық қатынастарды зерттеуге және реттеуге арналған құқықтық нормалар жүйесі, құқықтың күрделі саласы.

Ақпараттық құқық теоретиктері В.А. Копылов, И.Л. Бачило, М.М. Рассолов және басқалар, ақпараттық саладағы заңнама жүйесіне: Конституцияның ақпараттық-құқықтық нормалары; зияткерлік меншік заңнамасы; медиа заңнамасы; байланыс және телекоммуникация туралы заңнама; ақпараттық ресурстарды қалыптастыру туралы заңнама; ақпаратты іздеу, алу және беру құқықтарын жүзеге асыру туралы заңнама; ақпараттық жүйелерді құру және пайдалану туралы заңнама; ақпараттық технологиялар және оларды қолдау құралдары; ақпараттық қауіпсіздік саласындағы заңнама.

Нәтижесінде, ақпараттық қауіпсіздік ақпараттық құқық институттарының бірі болып табылады және ақпараттық мүдделерді қамтамасыз ету, ақпараттық және ақпараттық жүйелерді қорғау процесінде қоғамдық қатынастарды реттейтін нормативтік құқықтық актілердің жүйесі болып табылады.

Ақпарат, қоғамдық қатынастардың ажырамас атрибуты ретінде, жаңа ақпараттық технологияларды енгізу мен қолдану, ақпарат алмасу аясын кеңейту, осының бәрі алаңдаушылықтың жаңа және жаңа негіздерін, яғни қауіп-қатерлерді тудырады. «Ақпаратты өңдеудің принципіалды жаңа құралдары мен әдістерін қолдану арқылы барлық жаңа мүмкіндіктерге қол жеткізе отырып, қоғам құқықтық, этикалық және технологиялық сипаттағы жаңа мәселелерді алады» [4].

Ақпараттық қауіпсіздік заңнамасын жүйелеу тәсілдерінің айырмашылығы көбіне құқықтық реттеу пәнін анықтау проблемасымен байланысты. Ақпараттық қауіпсіздікті құқықтық қамтамасыз ету субъектісі - бұл ақпараттық саладағы ұлттық мүдделер объектілеріне төнетін қауіп-қатерлердің алдын-алу, анықтау және жолын кесу, сондай-ақ осы қауіп-қатерлердің көрінуінің жағымсыз салдарын барынша азайту мақсатында құқықтық ықпалға ұшырайтын қоғамдық қатынастардың жиынтығынан басқа ештеңе емес. Осы қатынастарды реттейтін нормалар мен құқық институттарының жиынтығы ақпараттық қауіпсіздікті құқықтық қамтамасыз етудің мазмұны болып табылады.

Ақпараттық инфрақұрылымның қауіпсіздігін құқықтық қамтамасыз ету байланыс құралдары мен жүйелерін, ақпаратты өңдеу мен сақтаудың автоматтандырылған жүйелерін, ақпараттық-телекоммуникациялық жүйелерді, медиа жүйелерді және т.б. қорғау мен қорғау мақсатында қатынастарды реттейтін нормалар жиынтығымен қалыптасады. Қоғамның заманауи даму ерекшелігі ақпараттандыру процестерінің және сәйкесінше ақпараттық қауіпсіздіктің одан әрі дамуы көбінесе арнайы нормативтік құқықтық актілердің қаншалықты тез қабылданып, түзетілетіндігіне, олардың өмірдің үнемі өзгеріп отыратын шындықтарына қаншалықты сәйкес келетіндігіне байланысты екендігінде айта кету керек.

Ақпарат түріндегі ақпараттық құқықтық қамтамасыз ету құқық субъектілері иеленетін ақпаратты қорғау жөніндегі қатынастарды реттейтін нормалардың жиынтығынан, сондай-ақ ой еркіндігінен; ұлттық мәдени құндылықтардың субъективті маңыздылығынан тұрады.

Ақпараттық инфрақұрылымның қауіпсіздігін құқықтық қамтамасыз ету байланыс құралдары мен жүйелерін, ақпаратты өңдеу мен сақтаудың автоматтандырылған жүйелерін, ақпараттық-телекоммуникациялық жүйелерді, бұқаралық ақпарат жүйелерін және т. б. қорғау мақсатында қатынастарды реттейтін нормалардың жиынтығымен қалыптасады.

Ұлттық қауіпсіздіктің құрамдас бөлігі болып табылатын ақпараттық қауіпсіздік бірқатар нормативтік құқықтық актілермен реттеледі. Ақпараттық қауіпсіздікті құқықтық қамтамасыз етуді құрайтын құқықтық нормалар мен институттар осы саладағы құқық көздері болып табылатын нормативтік құқықтық актілерде бекітіледі. Құқықтық нормалар ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізін құрайды және көбінесе мемлекеттің, қоғамның және жекелеген азаматтардың ақпараттық саладағы ұлттық мүдделерін қорғау жөніндегі қызметінің тиімділігін айқындайды.

Ақпараттық қауіпсіздік туралы заңнамалар қазіргі кездегі ең өзекті және проблемалық мәселелердің бірі болып табылады, оны әзірлеу экологиялық және экономикалық қауіпсіздікпен қатар ұлттық құқықтық жүйелердің проблемасы болып табылмайды, өйткені ақпараттық қауіпсіздік халықаралық сипатқа ие. Қазіргі уақытта халықаралық, мемлекеттік және ведомстволық нормативтік құқықтық актілер жасалды және әзірленуде. Олар ақпараттық қауіпсіздіктің негізгі тұжырымдамалары мен тұжырымдамаларын халықаралық және ұлттық деңгейде реттейді, бұл ақпараттық қауіпсіздік саласында бірыңғай стандарттар мен критерийлерді енгізуге мүмкіндік береді

Қорытындылай келе, қолданыстағы нормативтік құқықтық актілер мен жалпы алғанда Қазақстанның ұлттық мүдделеріне төнетін қауіп-қатерлерге қарсы іс-қимылдың құқықтық тетіктері аталған мүдделердің қорғалу жағдайына оң әсер ететіндігін атап өткен жөн. Сонымен бірге, жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің ақпараттық қауіпсіздігі саласындағы заңнамалық базаны одан әрі дамыту процесінде тұруы керек келесі міндеттерді атап өту қажет:

- ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелерін шешуге қоғамдық бірлестіктердің, ұйымдардың және азаматтардың қатысу механизмдерін жетілдіру;
- мемлекеттік ақпараттық ресурстарды басқару жүйесін құру;
- халықаралық ақпарат алмасу саласындағы қатынастарды реттейтін заңнаманы жетілдіру;

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Венгеров А. Б. *Теория государства и права.* –М., 2000. с.
2. Тихомиров Ю. А. *Публичное право.* М., 1995. с.339.
3. Рассолов М.М. *Информационное право. Учебное пособие.* М., Юрист, 1999 г. 399.
4. Бачило И.Л. *Информация и информационные отношения в праве.* // НТИ Сер.1 № 8, 1999 г.